

Maskun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2020

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.....	5
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	5
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	8
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	10
1.4.1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) Maskun kunnassa	11
1.4.2. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen Maskun kunnassa	12
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	13
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	13
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	16
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	18
2.4 Arvoperusta.....	19
2.5 Oppimiskäsitys.....	20
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	21
2.7 Laaja-alainen osaaminen.....	22
Ajattelu ja oppiminen	23
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.....	24
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	24
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.....	25
Osallistuminen ja vaikuttaminen	25
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	26
2.8.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat tavoitteet Maskussa	27
2.8.2. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta .	27
2.8.3. Varhaiskasvatuksen arvoperusta	28
2.8.4. Varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys	31
2.8.5. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	32
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	33
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	34
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	34
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	35

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	35
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	36
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.....	36
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	37
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	38
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	38
Monialainen yhteistyö.....	39
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	40
3.4.1. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri Maskussa	41
3.4.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	42
3.4.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	42
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	44
4.2 Pedagoginen dokumentointi.....	45
4.3 Monipuoliset työtavat.....	46
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	46
4.5 Oppimisen alueet	48
Kielten rikas maailma	48
Ilmaisun monet muodot.....	50
Minä ja meidän yhteisömme	52
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	54
Kasvan, liikun ja kehityn.....	55
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	57
Kaksikielinen varhaiskasvatus	59
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	60
4.7.1. Pedagoginen dokumentointi.....	60
4.7.2. Monipuoliset työtavat	61
4.7.3. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	62
4.7.4. Oppimisen alueet.....	63
4.7.5. Kieleen ja kulttuuriin liittyvät erityiskysymykset.....	63
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.....	65
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.....	65
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	66
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	67
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	68

5.5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki Maskun kunnassa	70
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	76
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	76
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	77
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	77
7.2. Toiminnan arviointi ja kehittäminen Maskussa	78
 LIITE KIUSAAMISEN EHKÄISYN SUUNNITELMA	0
 YLEISTÄ.....	1
ARVOT JA KIUSAAMISEN MÄÄRITTELY	2
Kiusaamisen muodot:.....	3
KIUSAAMISEN EHKÄISYN KEINOT	3
Turvallinen oppimisympäristö	3
Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot.....	3
Leikin havainnointi, ohjaaminen ja osallistuminen.....	4
Tapa- ja moraalikasvatus	4
Lapsen itsetunnon vahvistaminen.....	5
Lasten osallisuus	5
Tasa-arvon edistäminen	5
KIUSAAMISEN HUOMAAMINEN JA TUNNISTAMINEN.....	6
Konkreettisia keinoja kiusaamisen huomaamiseksi	6
KIUSAAMISEEN PUUTTUMISEN KEINOT	6
Kiusaamiseen puuttumisessa tärkeää.....	7
YHTEISTYÖ VANHEMPIEN KANSSA.....	7
KIUSAAMISEN DOKUMENTOINTI	8
Seuranta ja arviointi Maskun varhaiskasvatuksessa.....	8

Päivitys

06/2019

05-06/2020

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois

³ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁴ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹² Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 23 §

varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustlain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁵ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen²⁶

²⁴ Varhaiskasvatustlain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

²⁵ Varhaiskasvatustlain 22 §

²⁶ Varhaiskasvatustlain 20 §

- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt.

1.4.1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) Maskun kunnassa

Maskun kunnassa jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan hoitosuhteen alettua ja sitä tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma perustuu lapsen havainnointiin. Varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät havainnointia ja pedagogisia dokumentteja laatiessaan suunnitelmaa, jossa lapsen huoltajat ovat tärkeässä osassa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa havainnoinnin toteutumisesta, pedagogisista dokumenteista ja valvoo suunnitelman kirjaamista ja etenemistä. Päiväkodissa koko lapsen kanssa työskentelevä tiimi on sitoutunut ja velvoitettu huomioimaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan laaditut tavoitteet käytännön työssään.

Suunnitelman lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet. Siihen kirjataan lapsen vahvuudet, osaaminen ja tärkeimmät kiinnostuksen kohteet. Asiakirjaan määritellään myös tavoitteet ryhmän pedagogiselle toiminnalle ja kirjataan menetelmät niiden saavuttamiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki. Tuki kuvataan tarkemmin luvussa viisi. Lapsen oppimisen seuranta ja arviointi on säännöllistä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä on lupalomake, jossa kuvataan muun muassa varhaiskasvatuksessa käytössä olevat pedagogisen dokumentoinnin

jakamisen menetelmät. Tarpeen mukaan lapselle laaditaan vasuun liitteeksi lääkehoito- ja/tai Suomi toisena kielenä -suunnitelma.

Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa käytetään varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta. Maskun kunnassa perhepäivähoidon osalta asiantuntijuutta tarjoaa toiminnasta vastaava alueen varhaiskasvatuksen esimies. Perhepäivähoitaja kirjaa havaintoja lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Perhepäivähoitaja käy lapsen huoltajien kanssa keskustelun varhaiskasvatussuunnitelmasta.

1.4.2. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen Maskun kunnassa

Maskun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomenkielellä.

Varhaiskasvatussuunnitelma on koko Maskun kunnan varhaiskasvatuksen yhteinen. Sen velvoittavuus koskee kaikkia toimintamuotoja: päiväkoteja, perhepäivähoitoa sekä avoimia varhaiskasvatuspalveluja sekä kunnan valvomia yksityisiä päiväkoteja ja perhepäivähoitoa. Maskun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma täydentää paikallisella tasolla valtakunnallisia Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita 2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on muodostaa lapselle eheä kokonaisuus varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta perusopetukseen.

Maskussa kuntakohtaista varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmaa ovat olleet laatimassa kunnan varhaiskasvatuksen ammattilaisista muodostettu työryhmä, johon ovat kuuluneet varhaiskasvatusjohtaja Hanna Rousku, vs. varhaiskasvatuksen esimies Susanna Kultanen, varhaiskasvatuksen erityisopettaja Riikka Kuoppa, varhaiskasvatuksen opettajat Mari Isotalo ja Taru Laine, lastenhoitajat Erica Westerinen ja ryhmäavustaja Henrietta Miettinen. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on huolehdittu siitä, että mahdollisimman moni varhaiskasvatuksen henkilökunnasta on osallistunut prosessiin. Perusteiden osa-alueita on pohdittu päiväkotien pedagogisissa kahviloissa ja asiat on tuotu vasuryhmälle. Huoltajien aiempien vuosien asiakastytytyväisyyskyselyjen tulokset, vanhempien mielipiteet ja palautteet vasukeskusteluissa sekä lasten mielipiteet ovat tukeneet paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista. Tällaisella menettelyllä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja suunnitelma päivitetään vuosittain. Varhaiskasvatus- ja opetuslautakunta hyväksyy suunnitelman viimeistään toimintakauden alkaessa. Maskun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on nähtävissä kunnan internetsivuilla.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁷.

Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁸. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁰. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³¹.

²⁷ Varhaiskasvatustai 5 § 4 momentti

²⁸ Varhaiskasvatustai 1 §

²⁹ Varhaiskasvatustai 1 ja 12 §

³⁰ Varhaiskasvatustai 5 § 2 momentti

³¹ Varhaiskasvatustai 52 §

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³³ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki³⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁵. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁶. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁷, tasa-arvolaki³⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴³. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihoitolakia⁴⁴, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴⁵, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁶ ja terveydenhuoltolakia⁴⁷ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

³² Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁴ Hallintolaki (434/2003)

³⁵ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁸ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁴¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴² YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴³ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁴ Sosiaalihoitolaki (1301/2014)

⁴⁵ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁶ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁷ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuslain⁴⁸ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁹. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁰. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa.

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵¹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵². Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵³. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁴.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵⁵. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁶. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁷.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁸. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁹. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁷ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 §

varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁰

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁶¹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶².

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶³. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁴. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁵. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁶. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 34–36 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustilain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁷

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁸

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.⁶⁹

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän

⁶⁷ Varhaiskasvatustilain 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁸ Varhaiskasvatustilain 13 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 5 kohta

sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁰

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷¹, varhaiskasvatuslain⁷² ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷³.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvamisen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

⁷⁰ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁷¹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷² Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷⁴

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatussyhteistyölle⁷⁵. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena

⁷⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁵ Varhaiskasvatusturva 3 § 1 momentti 6 kohta

toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁶.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena

toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta

auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa.

Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja

vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä kehityksen ja oppimisen tukea.

2.8.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat tavoitteet Maskussa

- Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa.
- Järjestämme Maskun kunnassa varhaiskasvatusta päiväkodeissa, perhepäivähoidossa, sekä avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa (leikkitoiminta ja avoin päiväkotitoiminta).
- Maskussa varhaiskasvatuspalveluja voi saada myös palvelusetelillä kunnan hyväksymältä yksityiseltä palveluntuottajalta, päiväkodissa ja ryhmäperhepäiväkodissa
- Yksityisen hoidon tuki ja Maskun yksityisen hoidon tuen kuntalisä tukevat yksityistä perhepäivähoitoa
- Kunnallinen ja yksityinen varhaiskasvatus tekevät alueellisesti yhteistyötä tapahtumien tms. muodossa
- Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden tarpeiden mukaan. Kaikilla lapsilla on 1.8.2020 alkaen oikeus osallistua kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen.
- Esiopetuksessa noudatamme perusopetuslakia. Maskussa esiopetus toimii varhaiskasvatuksen alaisena ja täydentävän varhaiskasvatuksen kanssa se muodostaa lapsen kannalta toimivan kokonaisuuden.
- Vuorohoitoa tarjoamme sitä tarvitseville SatuSeikelän päiväkodissa tai seudullisena ostopalveluna (esim. tietyt juhlapyhät). Vuorohoito ja varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen osaaminen ovat vuorohoidon toiminnan perustana. Vuorohoidosta on laadittu linjaukset, joita tarkistetaan tarvittaessa.

2.8.2. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta

- Varhaiskasvatus muodostaa esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatuksen järjestäjänä Maskun kunta luo puitteet yhteistyölle.
- Varhaiskasvatus on suunnitelmallista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta
- Varhaiskasvatuksessa noudatamme työssämme valtakunnallista ja paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

- Teemme varhaiskasvatuksessa säännöllistä yhteistyötä vanhempien kanssa, siten että perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä luo lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.
- Varhaiskasvatuksen ja huoltajien väliseen yhteistyöhön kuuluvat mm. vasu-keskustelut, vanhempainillat ja varhaiskasvatuksen arviointi.
- Päiväkotiryhmissä laaditaan ryhmävasu lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta. Tavoitteet ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan saadaan lasten vasujen tavoitteista, ja näin saadaan toiminnalle tavoitteellinen pedagoginen pohja.

2.8.3. Varhaiskasvatuksen arvoperusta

- Lapsella on oikeus turvalliseen, pedagogisesti suunniteltuun ja tavoitteelliseen varhaiskasvatukseen. Toimintaa rakennetaan lapsen eduista ja tarpeista.
- Jokainen lapsi on arvokas ja ainutlaatuinen yksilö yhteisön jäsenenä. Lapsella on oikeus kasvaa ja oppia leikkien, omaan tahtiinsa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisina tuemme lapsen yksilöllistä oppimisen polkua, suhteuttaen aikuisten hänelle asettamia tavoitteita hänen omaan kehitykseensä.
- Varhaiskasvatuksen ammattilaiset vaalivat lapsen osallisuutta huomioimalla heidän mielipiteensä ja ajatuksensa sekä tarpeensa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsella on oikeus tehdä valintoja ja vaikuttaa toiminnan etenemiseen.
- Varhaiskasvatusyksiköt ja ryhmät määrittelevät ryhmänsä tärkeimmät arvot. Varhaiskasvatuksessa opettelemme lasten kanssa kunnioittamaan erilaisia arvoja, pyrimme huomioimaan myös perheiden erilaisia arvoja ja tapoja.
- Otamme huomioon ryhmävasussa tasa-arvosuunnittelun, joka on yhteydessä yksilölliseen huomioimiseen, kiusaamisen ehkäisyyn ja työhyvinvointiin
- Laadukasta varhaiskasvatusta tarjoavana ammattitaitoisena henkilöstönä, ymmärrämme lapsuuden ainutkertaisuuden. Oppivana yhteisönä toimimme itseämme kehittäen ja jatkuvasti toimintaamme arvioiden.
- Varhaiskasvatushenkilöstö on veloitettu ja sitoutunut toimimaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisten arvojen, tavoitteiden ja sisältöjen mukaan päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa.
- Maskun varhaiskasvatuksessa tärkeinä arvoina ovat myös turvallinen toimintaympäristö, aikuisen läsnäolo, tutut ja turvalliset aikuiset sekä syli, hoiva ja läheisyys.

Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Suunnitelmissa tavoitteeksi on määritelty lapsen mahdollisuus kehittää kykyjään ja tehdä valintoja sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Tasa-arvon edistämisessä ei ole kyse vain oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta, vaan myös edellytysten luomisesta viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön syntymiseksi. Tasa-arvokasvatus Maskun varhaiskasvatuksessa on johdonmukaista ja suunnitelmallista pedagogisesti painottunutta työtä.

Tasa-arvokasvatuksen tavoitteena on tunnistaa lasten stereotyyppisten sekä sukupuolen mukaan rajoittuneiden identiteettien, toimijuuksien, toimintatapojen ja arvostuserojen merkitys kasvua suuntaavina tekijöinä kasvatuksessa.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi keskeisiä toiminnan kehittämisalueita ovat

- syrjinnän ja syrjivien asenteiden tunnistaminen ja niihin puuttuminen
- toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteutuminen
- osallisuuden lisääminen

Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä käsitteitä

Rakennetun ympäristön tulee olla esteetön eli kaikille turvallinen, toimiva ja helppokäyttöinen.

Sosiaalisessa esteettömyydessä on kyse ihmisten asenteista. Sosiaalista esteettömyyttä on se, että ilmapiiri on kaikille turvallinen sekä avoin.

Psyykkistä esteettömyyttä on se, miten hyväksyvästi ja myönteisesti toisiin ihmisiin suhtaudutaan, miten heitä kohtaan käyttäydytään ja miten heille puhutaan.

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa ihmisen kohtaamista ja hyväksymistä omana itsenään sekä sukupuoleen kohdistuvien rooliodotusten ja käyttäytymismallien avaamista, purkamista ja laajentamista.

Sukupuolen moninaisuus. Sillä tarkoitetaan kehollista sukupuolta (biologia), kulttuurista/sosiaalista sukupuolta (kasvatus ja samaistuminen) ja kokemuksellista sukupuolta (sukupuoli-identiteetti).

Monimuotoiset perheet. Jokainen perhe on omanlaisensa. Monimuotoisia perheitä voivat olla esimerkiksi adoptioperheet, monikulttuuriset perheet, yhden vanhemman perheet, uusperheet, monikkoperheet, lapsikuolemaperheet, sateenkaariperheet, lapsettomat perheet.

Kulttuuri- ja katsomussensitiivisyydellä tarkoitetaan herkkyyttä ja kykyä tarkastella reflektiivisesti omaa kulttuuritaustaansa, maailmankatsomustaan ja ihmiskäsitystään sekä olla ymmärtävässä vuorovaikutuksessa kulttuuri- ja katsomustaustaltaan erilaisten ihmisten kanssa. Kulttuurisensitiivisyys on pyrkimys ymmärtää ja kunnioittaa omasta kulttuurista poikkeavia piirteitä. Tavoitteena on kulttuurien välinen vuoropuhelu. Katsomussensitiivisyys merkitsee myös sensitiivisyyttä sille, miten kukin yksilönä tulkitsee ja toteuttaa katsomustaan.

Positiivinen uskonnonvapaus tarkoittaa vapautta oman uskonnon harjoittamiseen. Siihen kuuluu mm. vapaus rukouksiin, omiin rituaaleihin sekä yksin että ryhmässä, oman uskonnollisen tai muun vakaumuksellisen kannan ilmaisemiseen ja vapaus kasvattaa lapsensa oman vakaumuksensa mukaisesti.

Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus

Kasvattajayhteisön on pohdittava omia asenteitaan ja niiden näkymistä omassa toiminnassaan. Yhteisössä tulee vallita myönteinen ja kannustava ilmapiiri. Lasten kanssa Sukupuolisensitiivinen kasvatus koostuu monesta eri asiasta. Varhaiskasvatuksessa lapsi tulee huomioida yksilönä eikä sukupuolensa edustajana, sukupuolen moninaisuuden ilmaisulle luodaan salliva ja hyväksyvä ilmapiiri, lapsia rohkaistaan toimimaan ja tekemään valintoja yli sukupuolirajojen.

Työtapojen, oppimisympäristöjen ja yhteistyökumppaneiden valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen. Maskun varhaiskasvatuksen henkilökunta on motivoitunut muuttamaan käytäntöjään sukupuolten tasa-arvoa edistäviksi. Tasa-arvoa edistävästä asioista keskustellaan ennakkoluulottomasti ja avoimesti.

Henkilöstöllä tulee olla herkkyyttä tunnistaa ja taito kohdata lapsi yksilöllisenä persoonana. Lasta ei määritellä sukupuolen mukaan. Tasa-arvon edistämiseksi kasvattajan tulee tunnistaa oma taipumuksensa suhtautua lapsiin eri tavoin sukupuolen mukaan. Hän tukee lapsen kasvua ja sukupuoli-identiteetin rakentumista. Aikuinen hyväksyy myös lapsen epävarmuuden sukupuoli-identiteetistään. Hän havainnoi lasten keskinäisiä valtarakenteita ja toimii niin, että jokainen lapsi pääsee osalliseksi toimintaan ja voi kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta omassa ryhmässään.

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset huomioivat ihmisten ja perheiden monimuotoisuuden esimerkiksi oppimateriaalivalinnoissa. Oppimateriaalien kuvituksissa, tarinoissa ja esimerkeissä on tärkeää tuoda esiin ihmisten ja perheiden moninaisuutta. Kasvattajat eivät jaa tarpeettomasti lapsia erillisiin tyttöjen ja poikien ryhmiin.

Oppimisympäristöt ja leikki tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset kiinnittävät erityisesti huomiota omaan tapaansa toimia. Varhaiskasvatuksen tavoite on antaa lapselle mahdollisuus kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Varhaiskasvattajat kiinnittävät oppimisympäristöjä luodessaan huomiota siihen, ettei hän erottelemalla leikkitiloja, leluja, kirjoja, värejä jne. vahvista lasten käsityksiä sukupuolille erilaisista mahdollisuuksista. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä lasten kanssa pyritään ottamaan huomioon arjen pienet hetket, tokaisut ja eleet, joihin voi sisältyä epätasa-arvoisia tai sukupuolittavia elementtejä. Lapsille tulee tarjota mahdollisuus leikin ja leikkiseuran valintaan ilman sukupuoleen kohdistuvia oletuksia. Varhaiskasvattajan tulee myös huomioida lasten väliset valtasuhteet ja huolehtia siitä, että jokainen lapsi tulee kuulluksi.

Yhteistyö huoltajien kanssa ja tasa-arvoa tukeva kulttuurikasvatus

Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja avoin vuorovaikutus. Varhaiskasvattaja ei tee ennakko-oletuksia lapsen perheestä vaan antaa perheelle mahdollisuuden kertoa heille tärkeistä asioista. Varhaiskasvatuksen on tarjottava yhteistyö- ja osallistumismahdollisuuksia kaikille huoltajille. Varhaiskasvattajan on huomioitava ja kohdattava tasapuolisesti kaikki huoltajat. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen oppimissuunnitelman laadinnassa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioihin. Yhdessä huoltajien kanssa keskustellaan ja sovitaan niihin liittyvät asiat. Huoltajien kanssa yhteistyötä tehtäessä kiinnitetään huomiota mahdollisiin sukupuolittuneisiin käytäntöihin.

Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Laaja perhekäsitys auttaa lasta kohtaamaan monimuotoisuutta omassa elämässään.

Ennakkoluuloja ja pelkoja ehkäistään ja poistetaan tietoisuutta lisäämällä. Lapsille järjestetään mahdollisuuksia tutustua eri uskontojen ja vakaumusten tapoihin, kunkin omia perinteitä kannatellen. Ruokailussa huomioidaan vakaumukseen liittyvä ruokavalio.

2.8.4. Varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys

- Lapsen aktiivisuus ja vuorovaikutus muiden ihmisten ja ympäristön kanssa on perustana kasvun, kehittymisen ja oppimisen prosessille. lapsi saa leikkiä, liikkua, tutkia, kokea ja oivaltaa. Lapsen oppimista tapahtuu koko ajan ja kaikkialla.
- Varhaiskasvatuksen ammattilaisina tehtävämme on luoda turvallinen, lasta kiinnostava ja innostava sekä tarpeeksi haastava oppimisympäristö, kuin myös tukea ja ohjata lasta ja lapsiryhmää.
- Leikki on lapselle luontaisin tapa oppia ja sillä on varhaiskasvatuksessa itseisarvo lapselle. Vuorovaikutuksessa tapahtuva leikki tuottaa lapselle iloa.

- Leikki on motivoiva, autenttinen alusta lapsen oppimiselle. Leikkiessään lapset oppivat uusia taitoja ja omaksuvat uutta tietoa.
- Sensitiivinen aikuinen osallistuu tarvittaessa leikkiin tukien leikkiä ja lasten vuorovaikutusta.
- Kasvatusyhteistyö kasvattajien ja vanhempien välillä tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista.
- Tavoitteita lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle asetamme yhdessä vanhempien kanssa, lapsen vasukeskusteluissa. Vanhempainilloissa keskitytään enemmän vanhemmuuden tukemiseen sekä informatiivisuuteen.

2.8.5. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

- Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, tapaamme vanhemmat alkukeskustelussa. Täytämme sopimuksen varhaiskasvatuksesta ja keskustelemme vanhempien toiveista koskien lapsen tutustumista päiväkotiin ja henkilökuntaan.
- Lapsen siirtyessä päiväkodin tai kunnan sisällä toiseen varhaiskasvatusyksikköön, keskustellaan tiedonsiirrosta ryhmien varhaiskasvatusopettajien välillä, sekä koteihin informoitavista asioista
- Lapsen siirtyessä Maskun kunnan varhaiskasvatuksesta toisen kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen, lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi ja tuen arvioimisen kannalta välttämättömät tiedot luovutetaan uuteen hoitopaikkaan salassapitovelvollisuuden estämättä (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 41). Hyvän tavan mukaisesti huoltajille kerrotaan tietojen siirrosta uuteen paikkaan.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatustyöyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toimintatapa ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää

⁸⁰ Varhaiskasvatustilaki 10 §

toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁴.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien

⁸³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸⁵

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään. Miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

⁸⁵ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

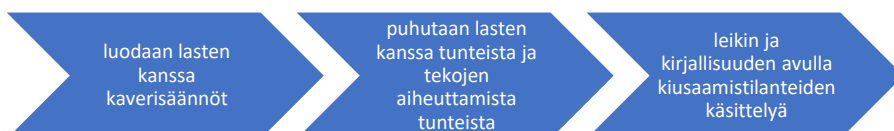

3.4.1. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri Maskussa

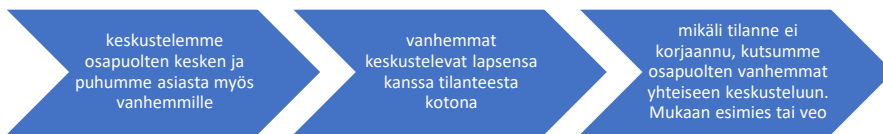
Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

- Vastuu toimintakulttuurimme kehittämisestä ja laadusta on varhaiskasvatusta johtavilla henkilöillä
- Toimintakulttuurimme kehittämisessä hyödynnetään huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä, joita saamme mm. asiakastyytyväisyyskyselyistä, päivittäisissä kohtaamisissa ja vanhempainilloissa
- Tavoitteenamme on lapsen etua ja osallisuutta arvostava toimintakulttuuri
- Kaikki toimintamme on pedagogisesti perusteltua
- Maskun varhaiskasvatuksessa kirjaamme ryhmävasuun osallisuutta lisäävät toimintatavat sekä joustavan ja tarkoituksenmukaisen pienryhmätoimintamallin
- **Positiivista pedagogiikkaa** hyödyntävät kasvattajamme tarjoavat ympäristön, työkalut ja läsnäolon, joiden avulla lapsi ja koko työyhteisömme oppivat vahvistamaan omaa hyvinvointiaan.
- Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan niitä toimintoja, joiden halutaan lisääntyvän. Lapsen käytöksessä huomataan ensisijaisesti hyvä ja suotuista toiminta.
- Jokaisessa talossa säännölliset pedagogiset kahvilat, joissa keskustellaan yhdessä mm. pedagogiikasta omassa talossa ja toiminnassa
- Kannustamme lapsia löytämään leikin ja tekemisen ilon.
- Koko varhaiskasvatus korostaa liikuntaa toiminnassaan.
- Puutemme aktiivisesti kiusaamisen ehkäisyyn ja käytössä on Piki -toimintamalli. Erillinen kiusaamisen ehkäisy suunnitelma on vasun liitteenä lopussa.

Kiusaamisen ehkäisy:

Kiusaamiseen puuttuminen:

3.4.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

- Järjestämme lapsille turvallisen, kehittävän ja oppimista edistävän psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen oppimisympäristön
- Annamme lapsille mahdollisuuden vaikuttaa omaan oppimisympäristöönsä ja sen kehittämiseen
- Maskussa varhaiskasvatukselle on tarjolla monenlaisia oppimisympäristöjä esim. lähiympäristö, luonto, liikuntasalit, kirjastot ja urheilukentät.
- Maskun kunta vastaa siitä, että varhaiskasvatukselle on osoitettu lapsille soveltuvat viihtyisät ja turvalliset sisä- ja ulkotilat
- Fyysistä toimintaympäristöä muokataan ja uudistetaan tarpeen mukaan lasta inspiroivaksi ja luovuutta ja leikkitaitoja edistäväksi.
- Henkilökunta huolehtii tilojen käytöstä ja valvoo niiden turvallisuutta. Lapsia ohjataan käyttämään tiloja turvallisesti ja tarkoituksenmukaisesti.
- Varhaiskasvatuksen henkilökunta huolehtii ulkoilun järjestämisestä ja valvomisesta sekä oppimisympäristöihin liittyvästä liikennekasvatuksesta. pihasäännöt laaditaan yhdessä lasten ja henkilökunnan kanssa.
- Oppimisympäristöjen kehittämisessä otetaan huomioon vanhemmilta saatu palaute
- Mediakasvatus ja erilaiset mediavälineet ovat osa oppimisympäristöä. Sen tavoitteena on, että lapsi tutustuu erilaisiin mediavälineisiin ja -ympäristöihin tekemällä ja tutkimalla.
- Kiinnitämme huomiota työilmapiiriin, aikuisten ja lasten keskinäisiin suhteisiin luodaksemme lapsille hyvän psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön

3.4.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

- Kasvatussyhteistyön keskiössä on lapsi ja lapsen tarpeet
- Yhteistyön tavoitteena on lapsen kehityksen ja tarpeiden mukaisen kasvun, opetuksen ja hoidon järjestäminen
- Varhaiskasvatuksen henkilökunta tekee yhteistyötä lapsen kasvun, kehityksen ja hoidon tukemiseksi, esim. vanhempien, veon, neuvolan ja muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen toimijoiden kanssa.
- Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä myös kolmannen sektorin ja seurakunnan kanssa.

- Maskun kunnassa varhaiskasvatus ja neuvola tekevät yhteistyötä 3-5 -vuotiaiden lasten kehityksen seurannassa. Yhteistyön tavoitteena on lapsen kehitykseen liittyvien haasteiden ja mahdollisten riskitekijöiden varhainen havaitseminen ja tuen tarjoaminen.
- Vanhempien osuus kasvatusyhteistyössä on ensiarvoisen tärkeä oman lapsensa kasvun ja kehityksen tuntijoina
- Vanhemman kanssa tehtävä tärkeä yhteistyö alkaa ensimmäisestä kohtaamisesta, kun lapsi tulee vanhempansa kanssa tutustumiskäynnille aloittaessaan varhaiskasvatuksen. Aloituskeskustelu voidaan käydä sovittaessa myös lapsen kotona.
- Tärkeimmät yhteistyömuodot vanhemmilta saadun palautteen mukaan ovat päivittäiset kohtaamiset ja keskustelut, säännölliset vasukeskustelut, sähköinen informaatio sekä vanhempainillat ja tapahtumat

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun

lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia

rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁶ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan

⁸⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, audiitiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaakin sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja

kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja

katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan.

Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa.

Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja

lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi

mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja.

Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁷ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁸. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai –kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielen taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat

läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä.

Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

4.7.1. Pedagoginen dokumentointi

- Pedagoginen dokumentointi on lapsen kehitystä ja kasvua seuraava prosessi ja se on myös pedagogisen toiminnan keskeinen työmenetelmä. Pedagoginen dokumentointi on kokonaisvaltaista ja jatkuvaa prosessointia sekä menetelmien arviointia. Lapset ja vanhemmat otetaan mukaan prosessiin.
- Lasten töiden, kuvien, videoiden ja havaintojen pohjalta muokataan työmenetelmiä ja toimintaa. Lapsiryhmän toiminta suunnitellaan lapsista tehtyjen havaintojen pohjalta. Pedagogisen dokumentoinnin avulla saatuja tietoja hyödynnetään lapsiryhmän toiminnan muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi.
- Pedagogisten dokumenttien pohjalta käyty keskustelu mahdollistaa sekä lasten että huoltajien osallistumisen toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen.
- Lapsen vasu ja ryhmävasu ovat tärkeitä pedagogisen dokumentoinnin välineitä, joiden avulla toimintaa arvioidaan ja kehitetään.

- Toiminnallinen dokumentointi toteutetaan ryhmissä ryhmän valitsemalla tavalla. Menetelmiä voivat olla esim. Pedagogiset seinät, lasten haastattelut, sadutus, leikkien ja oppimiskokemusten kirjaaminen, leikin, rakennelmien ja askartelujen kuvaaminen tai kasvunkansio. Myös leikki on merkittävä havainnoinnin ja dokumentoinnin lähde.
- Pedagogisessa dokumentoinnissa hyödynnetään enenevässä määrin sähköisiä menetelmiä.
- Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on havainnoida ja ymmärtää yksittäistä lasta sekä tehdä havaintoja hänen kiinnostuksen kohteistaan. Motivaatio on keskeisin oppimista edistävä tekijä.
- Jokainen tiimin jäsen on velvoitettu osallistumaan pedagogisen dokumentoinnin prosessiin.
- Pedagoginen dokumentointi tuo lisää mahdollisuuksia aikuisille reflektoida omaa työtään eli ajatella ja pohtia omaa toimintaansa.

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on:

- Oppia tuntemaan lasta yksilönä. Lapsella on merkityksellisiä kokemuksia elämästään, jotka vaikuttavat esimerkiksi uusien asioiden oppimiseen tai eri tilanteisiin suhtautumiseen.
- Mahdollistaa huoltajien osallisuus lapsensa varhaiskasvatukseen
- Ymmärtää lasten välisiä suhteita
- Tunnistaa ja tiedostaa henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta.

4.7.2. Monipuoliset työtavat

- Varhaiskasvatuksessa käytetään monipuolisesti erilaisia työtapoja. Lapselle luontevia oppimisen tapoja ovat esim. leikki, tutkiminen, mallittaminen, liikkuminen (varhaiskasvatuksessamme on käytössä erillinen liikuntasuunnitelma) sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu.
- Tavoitteena on eheytynyt opetus ja toiminta, jolloin ryhmän viikkorytmi ei enää ole sidoksissa esim. oppiainemityksiin.
- Työtavat tukevat lasten kasvua ja kehitystä. Työtapojen valintaan vaikuttavat lapsen ja lapsiryhmän tarpeet sekä lasten tiedot ja taidot. Työtapojen valinnassa huomioidaan leikin, konkreettisuuden ja toiminnallisuuden merkitys.
- Toimintaa suunnitellaan yhdessä lasten kanssa, jolloin lasten osallisuuden merkitys korostuu. Lapsilta saatu palaute tukee työtapojen valintaa.
- Henkilökunnalla on vastuu hermistyä havaitsemaan arjen tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman ohjeistuksissa korostuu arjen pedagogiikka ohjattuja toimintahetkiä merkityksellisempänä.

- Varhaiskasvatuksen henkilökunta suunnittelee yhdessä tulevan toimintakauden suuntaviivat. Ryhmän pedagogiikasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Suunnittelussa huomioidaan myös yhteistyö vanhempien kanssa sekä vanhemmilta saatu palaute.
- Lapsi on toiminnan keskiössä. Toiminnan arvioinnin ja kehittämisen tavoitteena on taata lapselle hyvä kasvu- ja oppimisympäristö.
- Henkilökunnan tulee reagoida esim. lapsilta tuleviin aloitteisiin tai ryhmän tunnelmaan muuttamalla omaa toimintaansa tarvittaessa
- Lapsen kasvua ja kehitystä havainnoidaan monipuolisesti ottaen huomioon hänen yksilölliset piirteensä ja tavoitteensa. Arviointi on jatkuvaa, lapsen kasvua ja kehitystä tukevaa.
- Ennen toimintakauden alkua järjestetään varhaiskasvatuksen suunnittelupäivä, jossa huomioidaan edelliseltä kaudelta saatu palaute.
- Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulee arvioida ja kehittää omaa toimintaansa jatkuvasti. Toiminnan arviointi on suhteessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja ryhmävasussa ryhmän toiminnalle laadittuihin tavoitteisiin.
- Varhaiskasvatuksen henkilökunta arvioi tiimeittäin tai yksiköittäin toimintaansa tammikuussa. Keväällä arvioidaan koko toimintakautta ja kehittämistarpeita sekä vanhemmille suunnatun palautekyselyn tuloksia.

4.7.3. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

- Varhaiskasvatuksen keskeisin toimintatapa on leikki. Henkilökunta varmistaa leikille hyvät edellytykset, ohjaa leikkiä ja huolehtii, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena.
- Leikki itsessään on lapselle merkityksellistä. Siinä lapsi saa olla aktiivisena toimijana ja saa iloa ja mielihyvää. Leikissä lapsi suoriutuu asioista, jotka muutoin olisivat liian haastavia.
- Leikissä lapsi saa innostua ja hän oppii yhdessä tekemistä ja kokeilemaan taitojaan. Lasten ja henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus vahvistaa kehittyviä leikkitaitoja ja luo perustaa monipuoliselle ajattelulle ja kielen kehitykselle.
- Henkilökunta havainnoi kokonaisvaltaisesti (sosiaaliset taidot, kielellinen kehitys, vuorovaikutus, motorikka ym.) ja dokumentoi leikkiä ja tulee tietoiseksi lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista. Tämän pohjalta suunnitellaan muuta toimintaa.
- Aikuisen tietoinen fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukevat lasten leikkitaitojen kehitystä. Aikuinen järjestää yhdessä lapsen kanssa oppimisympäristön leikkiin houkuttelevaksi: tilojen monipuolinen käyttö, leikkivälineiden saatavuus, leikkiin houkuttelevat lelut ja välineet, mielikuvituksen käyttöön rohkaiseminen. Kasvattaja mahdollistaa leikin muuttumisen leikin edetessä. Lapsen valitsevat leikit hyväksytään sukupuolesta riippumatta.
- Leikkiä arvostetaan siten, että lasten leikkiessä voidaan havaita sitoutuneisuutta, intensiivisyyttä, pitkäkestoisuutta sekä nähdä leikissä sisältöä.

4.7.4. Oppimisen alueet

- Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä sisältöjä ja tavoitteita. Oppimisen alueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi:
 1. Kielten rikas maailma
 2. Ilmaisun monet muodot
 3. Minä ja meidän yhteisömme
 4. Tutkin ja toimin ympäristössäni
 5. Kasvan, liikun ja kehityn
- Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvattuja pedagogisen toiminnan yhteisiä tavoitteita ja oppimiskokonaisuuksia toteutetaan paikallisesti ottaen huomioon lasten tarpeet ja kiinnostuksen kohteet.
- Oppimisten alueiden sisällä ja niitä yhdistellen toteutetaan eheytyntä sisällöllistä otetta, jolloin oppimisen alueiden sisältöjä yhdistellään yli rajojen ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaan.
- Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan.
- Henkilökunta varmistaa, että toiminta edistää lasten kehitystä ja oppimista.
- Opetuksessa ja ohjauksessa huomioidaan lasten erilaiset tuen tarpeet.

4.7.5. Kieleen ja kulttuuriin liittyvät erityiskysymykset

- Kieli- ja kulttuuritaustat huomioidaan varhaiskasvatuksen toiminnan järjestämisessä niiltä osin kuin on mahdollista.
- Lapselle laaditaan suomi toisena kielenä suunnitelma (S2). Kielikasvatus on osa varhaiskasvatuksen arkea ja kuuluu jokaiselle tiimin työntekijälle. Vanhempia kannustetaan tukemaan lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin oppimista ja ylläpitämistä. Päävastuu lapsen äidinkielen tukemisesta on vanhemmilla. Lapsen varma oman äidinkielen taito edistää suomen kielen oppimista. Tavoitteena on luoda pohjaa toiminnalliselle kaksikielisyydelle.
- Kielikasvatus toteutetaan paitsi erillisenä ohjattuna toimintana myös erityisesti arjen tilanteita hyödyntäen.
- Kielikasvatus toteutetaan yksilöllisesti lapsen ikä, taitotaso ja tausta huomioiden.
- Kasvattajien pedagogisella suunnitelmallisuudella taataan kontekstiin sopiva kohtaamisen tapa. Lyhyet ohjeet, selkeä artikulaatio ja hidas huolellinen puhe sekä kuvien tai piirtämisen tuki vahvistavat lapsen ymmärrystä puhutusta kielestä. Tavoitteena kahdenkeskinen vuorovaikutus.

- Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus.
- Ruotsin kielen kielisuihkutoiminnan ja/tai kokonaan ruotsinkielisen päivähoidon kysyntä on yksikielisessä Maskun kunnassa lukumääräisesti pientä ja vaihtelevaa. Ruotsin kielen kielisuihkua järjestetään Tammenahjon päiväkodissa. Ruotsinkielistä varhaiskasvatusta järjestetään myös palvelusetelillä lähikuntien ruotsinkielisissä päiväkodeissa.
- Englannin kielisuihkuryhmä toimii tällä hetkellä yksityisessä Päiväkoti Nappularannassa, joka on yksi kunnan hyväksymä varhaiskasvatuksen palvelusetelituottaja.
- Maskun kunnan varhaiskasvatuksen kotouttamisen yhteyshenkilönä toimii varhaiskasvatusjohtaja. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tekemisessä on mukana tulkki. Lapsi saa yksilöllisten tarpeidensa mukaan tukea kasvuun ja kehitykseen. Tärkeimpinä kotouttamisen tavoitteina varhaiskasvatuksessa on suomen kielen perusvalmiuksien luominen ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen. Lapsi tarvitsee suomen kieltä leikkiin, oppimiseen ja tasavertaisen osallisuuden toteutumiseen.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁹. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁹⁰. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁹¹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹².

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹³.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹⁴.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹⁵

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁶. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁷

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁸

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.⁹⁹

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatustalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹⁰⁰. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹⁰¹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa

⁹⁸ Varhaiskasvatustalvi 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁹ Varhaiskasvatustalvi 40–42 §

¹⁰⁰ Perusopetustalvi (628/1998) 25 § 2 momentti

¹⁰¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä**. **Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰² konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 30 §

suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

5.5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki Maskun kunnassa

Varhaiskasvatuksen henkilöstön lisäksi päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja esiopetusryhmissä työskentelee Maskussa kolme varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (veo). Veo tekee tiivistä yhteistyötä ryhmien henkilöstön kanssa osallistumalla säännöllisesti tiimeihin ja toteuttamalla yhteisopettajuutta. Tavoitteena on mahdollisimman varhainen tuentarpeen tunnistaminen ja tukitoimien aloittaminen. Veo ohjaa henkilöstöä havainnoimaan lapsen tarpeita ja suunnittelemaan ryhmän toimintaa siten, että lapsen yksilölliset tarpeet tulevat huomioiduksi.

Varhaiskasvatuksen tukitoimet ovat varhaiskasvatuksen tietoista tehostamista, suunnitelmallista päivittäisen ympäristön ja toiminnan arviointia ja muokkaamista lasten tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä esiopetus- ja perusopetussuunnitelman kanssa muodostavat lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävän kokonaisuuden. Tätä tuen tarpeiden jatkumoa tukee Maskussa kolmiportaisen tuen päätösten käyttäminen jo 5-vuotiaista lähtien varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksessa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen on jokaisen lapsen oikeus ja tukitoimet suunnitellaan ja ovat käytössä tarpeen mukaan kaiken ikäisten lasten varhaiskasvatuksessa. Riittävän varhaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia ja ehkäistä tuen tarpeiden lisääntymistä

Lapsen tarvitsema tuki järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Kun ryhmässä on useampia jatkuvaa ja yksilöllistä tukea tarvitsevia lapsia, voidaan ryhmän lapsilukua pienentää tai järjestää muuta lisäresurssia. Toisinaan lapsen etu voi edellyttää varhaiskasvatuksen aloittamista pienennetyssä ryhmässä. Tällä hetkellä Maskussa toimii kaksi pienennettyä ryhmää Lounatuulen ja Tammenahjon päiväkodeissa.

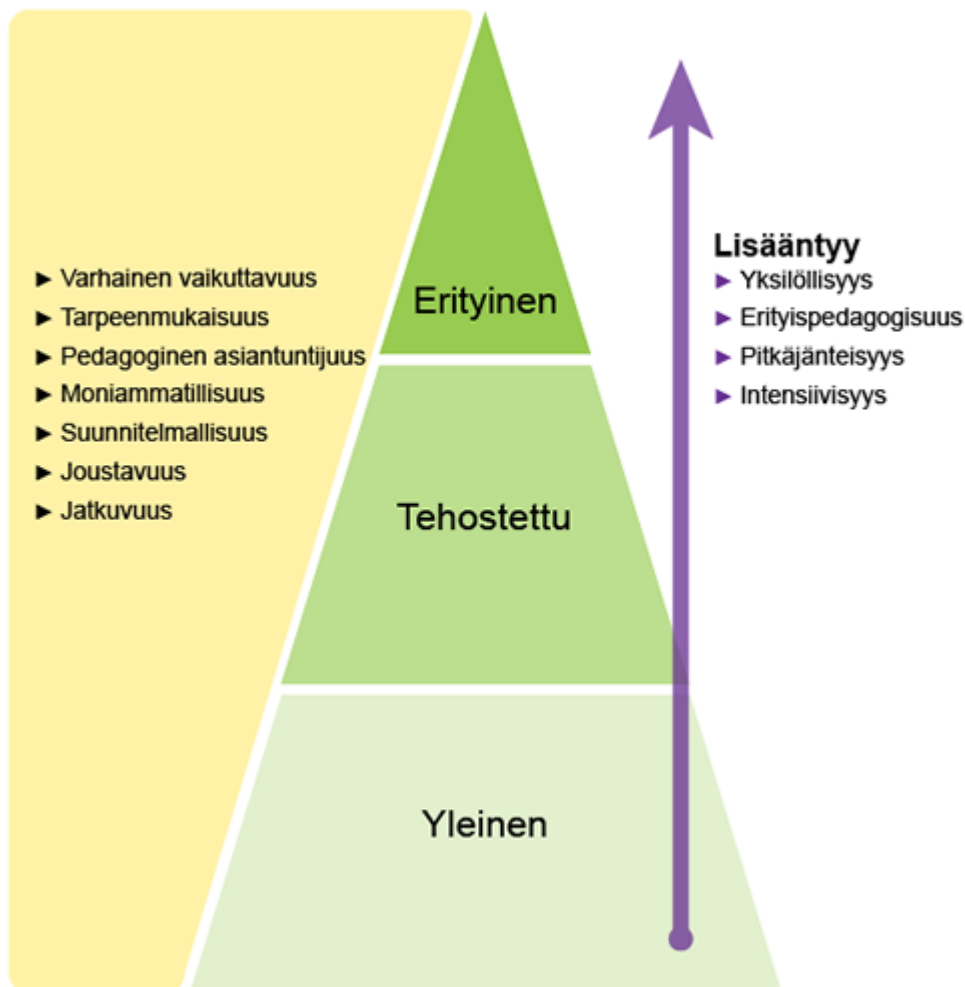
Kun huoli lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä asioista herää, asiasta puhutaan vanhempien kanssa. Ryhmien henkilöstö konsultoi veoa, joka osallistuu tarvittaessa yhteiseen keskusteluun vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa yhteistyössä suunnitellaan ja sovitaan, miten lasta tuetaan varhaiskasvatuksessa ja kotona. Tarvittaessa lapsi ohjataan neuvolan kautta asiantuntijoiden tarkempiin tutkimuksiin. Varhaiskasvatuksen tukitoimien lisäksi lapsi voi saada terapiaa, esimerkiksi fysio-, toiminta- tai puheterapiaa ja heidän asiantuntemustaan voidaan myös hyödyntää varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa.

Lapsen tarvitsema tuki ja tukitoimenpiteet kirjataan lapsen vasaan. Sen laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä veon kanssa. Tuen tarpeen havainnointi

ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle. Suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti tiimipalaverissa ja yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa suunnitelman päivittämisestä säännöllisesti toimintakauden aikana. Lapsen tuen tarve arvioidaan aina uudelleen, kun lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran toimintakaudessa pidettävässä arviointipalaverissa.

5- vuotiaiden kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa

Maskussa on käytössä kolmiportainen tuki 5-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Kolmiportaisella tuella tarkoitetaan yleistä tukea, tehostettua tukea ja erityistä tukea. Jokaiselle varhaiskasvatuksen palveluja käyttävälle lapselle tarjotaan kasvuun ja oppimiseen yleistä tukea. Sen perustana ovat yhdessä kodin kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut toiminnalle asetetut tavoitteet. Tehostettu ja erityinen tuki tarkoittavat varhaiskasvatuksen omien tukitoimien ja ulkopuolisten asiantuntijoiden (esim. terapeutit, lääkärit) tukipalvelujen liittämistä luontevaksi osaksi varhaiskasvatusta.

Yleinen tuki

- Yleinen tuki on kaikille varhaiskasvatuksen piirissä oleville lapsille suunnattua tavoitteellista toimintaa omassa ryhmässä
- Yleisen tuen menetelmät ovat lapsen kehitystä yleisesti tukevia ja kaikille lapsille hyödyllisiä.
- Yleisen tuen lähtökohtana ovat huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön ja neuvolan havainnot lapsen kehityksestä ja tuen tarpeesta
- Havaintojen pohjalta suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan toimintaa. Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä.
- Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä
- Tuen tarve voi olla joko hetkellistä tai pidempiaikaista. Tuen tarve voi ilmetä lapsen fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen alueella.
- Havaittuaan tuen tarpeen, henkilöstö pohtii tapaansa ohjata ja toimia lapsen kanssa hänen tarpeitaan vastaavalla tavalla. Myös oppimisympäristöä muokataan lapsen kasvua ja kehitystä tukevaksi
- Lapsen yksilölliset tavoitteet ja suunnitelma tuen toteutuksesta kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja tukitoimia seurataan työkalupakin avulla
- Yleisen tuen toimenpiteiden (Maskun kunnan yleisen tuen työkalupakki) vaikutusta seurataan 3 - 4 kk ajan niiden säännöllisen toteuttamisen aloituksesta

- **Tukitoimenpiteitä** ovat mm.:
 - oppimismenetelmät ja oppimisympäristön järjestelyt
 - struktuuri ja päivärytmi
 - rakenteelliset ratkaisut esim. pienryhmät
 - vuorovaikutuksen vahvistaminen
 - luottamuksellinen ja avoin kasvatusyhteistyö

Tehostettu tuki

- Ellei yleinen tuki riitä, käynnistetään lapselle toimenpiteet tehostetun tuen järjestämiseksi
- Siirrettäessä lapsi tehostettuun tukeen, pitää käytössä olevat yleisen tuen tukitoimet olla kokeiltuna ja kirjattuna lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.
- Tehostettu tuki on yksilöllisempää, suunnitelmallisempaa, pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki
- Päätös tehostetusta tuesta ja tuen muodoista sovitaan yhdessä huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa.
- Päätös tehostetusta tuesta ja tukitoimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan
- Lapsen kasvua ja kehitystä seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Jos lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia, tehostetun tuen suunnitelmaa tarkistetaan vastaamaan lapsen tuen tarvetta
- **Tehostetun tuen toteuttamisen ja tehostetun tuen tukitoimia** voivat olla mm.
 - hyvinvointia tukevat järjestelyt
 - säännöllinen arviointi
 - pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut (esim. ryhmärakenne, ryhmäavustaja)
 - tuen edellyttämä yhteistyö (esim. terapeutit, veo, kuntoutustyöryhmä) ja palvelut

Erityinen tuki

- Ellei tehostettu tuki riitä, siirrytään erityiseen tukeen.
- Lapsilla voi olla pulmia usealla kehityksen osa-alueella tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve
- Erityisen tuen tarve on yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä.
- Erityinen tuki sisältää jo yleisen ja tehostetun tuen piirissä käytetyt menetelmät
- Erityisen tuen toteutus vaatii pedagogista osaamista ja yhteistyön tiivistämistä monialaisesti sekä rakenteellisia tukitoimia.
- Erityispedagoginen osaaminen on lapsen yksilöllistä ja suunnitelmallista tukemista ja ohjausta. Siinä hyödynnetään erityispedagogisia menetelmiä sekä tiivistä yhteistyötä vanhempien sekä muiden mahdollisten asiantuntijoiden kanssa (mm. terapeutit, psykologi ja veo).
- Sivistysjohtaja tekee kirjallisen päätöksen erityisen tuen antamisesta Akselin kuntoutustyöryhmän tai Tyksin lausunnon pohjalta.
- Erityisen tuen toteutuksesta sovitaan yhdessä huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön, veo:n sekä mahdollisten asiantuntijoiden kanssa. Tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.
- Erityistä tukea saavat lapset voidaan sijoittaa pienennettyyn ryhmään, integroida normaaliryhmään, jossa on avustaja tai se on huomioitu muutoin ryhmärakenteessa.

- Tuen toteuttamisesta vastaa varhaiskasvatushenkilöstö yhdessä erityisopettajan ja terapeuttien kanssa.
- Varhaiskasvatusjohtaja päättää erityisen tuen päätökseen tehtävistä muutoksista, kuten esi- ja perusopetuksen nivelvaiheessa tehtävistä tarkistuksista
- **Erityisen tuen tukitoimenpiteitä** voivat olla mm.:
 - yksilöllisemmät erityisen tuen keinot
 - avustaja (tarve arvioidaan yksilöllisesti)
 - pedagogiset ja rakenteelliset resurssit
 - moniammatillinen yhteistyö

Pidennetty oppivelvollisuus

Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään yleensä vuotta ennen esiopetusvuoden alkua. Silloin oikeus oppivelvollisuutta edeltävään, maksuttomaan esiopetukseen voi toteutua sen vuoden syksystä, jolloin lapsi täyttää 5 vuotta eli vuotta ennen hänen oppivelvollisuutensa alkua. Huoltajat hakevat lapselle pidennettyä oppivelvollisuutta ja erityistä tukea. Maskussa sivistysjohtaja tekee päätöksen niiden aloittamisesta. Pidennetyn oppivelvollisuuden ja samalla kertaa tehtävän erityisen tuen päätöksen perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto.

Vapaaehtoinen esiopetusvuosi toteutetaan Maskussa yleensä lapsen omassa päiväkotiryhmässä. Hänelle laaditaan HOJKS (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma), joka kirjataan Wilmaan. Lapsen siirtyessä esiopetukseen kevään arviointipalaveriin kutsutaan esiopetuksen henkilöstöä. Tarvittaessa lapsi voi jatkaa päiväkodin ryhmässä toisen esiopetusvuotensa.

Siirtyminen esiopetukseen

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja välittää tietoa esiopetukseen siirtyvien lasten tuen tarpeesta ja osallistuu tulevien esiopetusryhmien resurssien suunnitteluun. Lapsen pedagogiset asiakirjat siirretään varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Monialainen yhteistyö

Maskun varhaiskasvatus ja lastenneuvola tekevät yhteistyötä lasten kehityksen seurannassa. Yhteistyön tavoitteena on lapsen kehitykseen liittyvien haasteiden ja mahdollisten riskitekijöiden varhainen havaitseminen ja tuen tarjoaminen.

Varhaiskasvatuksesta voidaan suositella tarkempaa asiantuntijoiden arviointia lapsen tuen tarpeista. Perhe ottaa yhteyttä neuvolaan, josta tehdään lähete tai asiaa käsitellään ensin Akselin kuntoutustyöryhmässä.

Akselin alueella on menossa kehittämishanke ICF-arviointimenetelmän käyttöön ottamiseksi.

Varhaiskasvatuksen opettaja toimittaa ICF-lomakkeen (varhaiskasvatuksen havaintoja lapsen toimintakyvystä) lastenneuvolaan ennen lapsen 3-, 4-, 5- neuvolakäyntiä.

Havaintojen tueksi varhaiskasvatuksen opettaja tekee HALI- tehtävistön jokaiselle kolme vuotiaalle ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee KEHU-tehtävät osalle viisi vuotiaista.

Monialaista yhteistyötä tehdään eri asiantuntijoiden kanssa, kun lapsi tarvitsee tukea kasvuunsa ja kehitykseensä. Perusturvakuntayhtymä Akselissa toimii lasten kuntoutustyöryhmä, johon kuuluvat: terveydenhoitaja, psykologi, puheterapeutti, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, terveyskeskuslääkäri ja/tai lastenlääkäri, sosiaalityöntekijä ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Lasten kuntoutustyöryhmä on tarkoitettu lapsille, joiden kehityksestä ja oppimisesta herää huolta kotona, neuvolassa, varhaiskasvatuksessa tai koulussa. Asioiden käsittelyyn tarvitaan vanhempien kirjallinen suostumus. Työryhmä arvio ja suunnittelee lapsen mahdollisia kuntoutustarpeita sekä tukitoimia. Kun tuen tarve havaitaan, laaditaan lapselle kuntoutussuunnitelma yhdessä huoltajan kanssa.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat.
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Maskun kunnassa ei ole tällä hetkellä vaihtoehtopedagogiikkaan perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰³ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰⁴. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰⁵. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁶. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁷.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁵ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2. Toiminnan arviointi ja kehittäminen Maskussa

Arviointia toteutetaan Maskun varhaiskasvatuksessa monitasoisesti kattaen lapsen oman arvioinnin, vanhempien arvioinnin ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten arvioinnin suhteessa ryhmän pedagogiseen toimintaan ja omaan ammatilliseen toimintaan.

- Varhaiskasvatuksen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään koko varhaiskasvatuksessa
- Arvioinnissa esille nousseita aiheita käydään läpi henkilökunnan kanssa. Varhaiskasvatuksen esimiehet ohjaavat arviointi- ja kehittämisprosessia.
- Arviointia tehdään yhteistyössä lasten ja perheiden kanssa.
- Arviointia tapahtuu päiväkodin arjessa yksittäisissä tilanteissa ja toiminnan jälkeen. Lasten tekemän arvioinnin tukena voidaan käyttää tukena kuvia tai muuta lapsen hahmotusta tukevaa.
- Toiminnan arviointi ja kehittäminen ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään: Arvioinnin ja saadun palautteen perusteella toimintaa kehitetään ja toisaalta kehitysprosessia arvioidaan yhä uudelleen.
- Toimintaa kehitetään ja ylläpidetään saatujen palautteiden pohjalta.

Arviointi on (Luostarinen & Peltomaa 2016)

- Palautteen antamista
- Kannustusta ja rohkaisua
- Ymmärrettävää, kuvailevaa ja asteikollista
- Näkyväksi tekevää
- Suunnittelua kehittävää
- Avointa

Arviointi ei ole

- Uhkailun, rankaisun tai vallankäytön väline
- Toisiin lapsiin vertaavaa
- Vaikeaselkoista tai mielivaltaista
- Ainoastaan taaksepäin katsovaa

Maskun varhaiskasvatuksessa arviointia tapahtuu seuraavilla tasoilla:

Yksilö	Ryhmä	Yksikkö	Kunta
--------	-------	---------	-------

Yksilötasolla lapsi arvioi omaa kiinnostustaan ja onnistumistaan päiväkodin tilanteissa. Hän saa kertoa, mistä on pitänyt ja mikä ei ole ollut mieluista. Apuna arviointitilanteissa voidaan hyödyntää kuvia ja piirtämistä sanallisen kerronnan tukena. Varhaiskasvatuksen opettajat ja lastenhoitajat arvioivat lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista vähintään kerran vuodessa. Arvioinnin kohteena on toiminnan järjestelyt, pedagogiikan toteutuminen sekä kasvattajien toiminta. Varhaiskasvattajat havainnoivat myös lapsen viihtymistä ja motivoituneisuutta. Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin.

Ryhmätasolla varhaiskasvatuksen ammattilaiset havainnoivat ryhmän toimintaa ja rakentavat pedagogista toimintaa siltä pohjalta. Kasvattajatiimit arvioivat toimintaansa säännöllisesti viikoittain tiimipalaverissa. Ryhmän toiminnalle lasten varhaiskasvatussuunnitelmien mukaan luotuja ryhmän yhteisiä tavoitteita kirjataan ryhmävasuun, mikä ohjaa ryhmän suunniteltua pedagogista toimintaa. Jokainen ryhmän kasvattaja pohtii ja reflektoi omaa toimintaansa suhteessa ryhmän toimintaan.

Päiväkodin ja perhepäivähoidon eli yksikkökohtaisen arvioinnin toimintatapoja ohjaa varhaiskasvatuksen esimies. Pedagogisen johtamisen keinoin tuodaan esiin hyviksi todettuja käytäntöjä, joihin oman talon toimintaa voidaan verrata. Rakentava ja avoin vuorovaikutus on keskeisessä asemassa arviointi- ja kehittämisprosessissa. Kehityskeskusteluissa varhaiskasvatuksen ammattilaiset arvioivat omaa toimintaansa suhteessa lapsiryhmään ja omaan tiimiinsä. Käydyn keskustelun pohjalta voidaan yhdessä esimiehen kanssa pohtia mahdollisia kehittämisen kohteita ja työntekijä voi myös asettaa uusia tavoitteita omalle toiminnalleen ja ammatilliselle kehitykselleen.

Kuntatasolla toimintaa arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatukseen laaditun laatukselyn kautta. Lisäksi varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa ja arvioi kunnan varhaiskasvatussuunnitelman toimivuutta ja kattavuutta vuosittain ja muokkaa sitä tarpeen mukaan. Arvioinnin tukena on varhaiskasvatuksen esimiehiltä, henkilökunnalta, vanhemmilta ja lapsilta saatu palaute.

Valtakunnallisella tasolla varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnista ja uudelleen laadinnasta vastaa Opetushallitus.

Mitä arvioidaan	Milloin	Ketkä osallistuvat	Dokumentointi	Vastuuhenkilö
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi - pedagogiikan toteutuminen - toiminnan järjestelyt - kasvattajien toiminta	Säännöllisesti ja aina kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Vähintään 1x/toimintakausi	Lapsi Huoltajat Henkilöstö	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Varhaiskasvatuksen opettaja Perhepäivähoitaja omassa ryhmässä
Henkilöstön / oppivan yhteisön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi: henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt, toimintakulttuuri arvioinnin kohteena.	Jatkuvaa	Tiimi Lapset	Ryhmävasu Kysely lapsiryhmän ikä huomioiden	Varhaiskasvatuksen opettaja Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja Perhepäivähoitaja
Työyhteisön pedagogisen toiminnan /varhaiskasvatuksen tavoitteellinen arviointi	Kerran vuodessa	Esimies ja henkilöstö Huoltajat	Lomake Asiakastyytyväisyyskysely tai muu menetelmä missä vanhemmat voivat osallistua arviointiin	Varhaiskasvatusjohtaja Varhaiskasvatuksen esimies
Kuntatason varhaiskasvatuksen arviointi	Kerran kahdessa vuodessa keväisin	Huoltajat	Asiakaskysely	Varhaiskasvatusjohtaja Karvi

KIUSAAMISEN EHKÄISYN SUUNNITELMA
MASKUN KUNNAN VARHAISKASVATUKSESSA
JA
ESIOPETUKSESSA
2020

YLEISTÄ

Valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 määrittelee, että varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitellusti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis-, tai väkivaltatilanteista keskustellaan aina lasten huoltajien kanssa ja etsitään ratkaisuja yhdessä. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Valtakunnallisen esiopetussuunnitelman perusteet 2014 sanoo, että toimintakulttuuri esiopetuksessa tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Toiminnassa näkyy keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelämään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kasvattajat paneutuvat ryhmäytymisprosessiin ja vaalivat lasten muodostuvia ystävyyssuhteita.

Kiusaamisesta keskusteltaessa huomiota tulisi kiinnittää ns. syntipukki-ilmion välttämiseen sekä yksittäisen lapsen leimaamisen vaaroihin. Yksilökeskeisen ongelmalähtöisyyden sijaan kiusaamisen ehkäisy tulisi nähdä koko yhteisön yhteisenä asiana, jossa aikuisen toiminta on ratkaisevaa. Pyrittäessä siihen, että kaikki lapset saisivat myönteisiä kokemuksia toisen ihmisen kanssa toimiessaan, lasten osallisuus ja yhteisöllisyys ovat keskeisessä roolissa. (MLL, 2017.)

ARVOT JA KIUSAAMISEN MÄÄRITTELY

Varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu lapsen oikeuksien yleissopimukseen, jossa korostuu lapsen syrjintäkielto ja vaatimus lasten tasa-arvoisesta kohtelusta. Lapsella on varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa oikeus leikkiä ja oppia tutussa ja turvallisessa oppimisympäristössä (psykykinen, fyysinen ja sosiaalinen). Ihmissuhteiden tulee olla turvallisista ja sellaisia, joihin lapsi voi luottaa ja kiintyä. Kiisaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen ovat edellytys laadukkaana varhaiskasvatuksen toteuttamiselle sekä välttämätöntä yksittäisen lapsen kehitykselle, olipa kyse sitten kiusatusta, kiisaajasta tai kiisaamista seuraamaan joutuneista muista lapsista. Kiisaamisen ehkäisyllä on kauaskantoiset myönteiset seuraukset lasten hyvinvoinnille.

Kukaan lapsi ei synny kiisaajaksi, vaan muita kiisaava lapsi on oppinut vääränlaisia toimintatapoja, eivätkä hänen itsesääätelytaitonsa ole vielä kehittyneet riittävästi. Kiisaamisen ehkäisyn tavoite on opettaa lapselle toisenlainen tapa toimia vertaissuhteissa sekä lisätä kaikkien lasten hyvinvointia ryhmässä.

Kiisaaminen on tahallista, toistuvaa, ja kiusattu on kiisaajaansa nähden jollain tavalla heikommassa tai puolustuskyvyttömässä asemassa.

Kiisaaminen on lapsen henkilökohtainen subjektiivinen kokemus. Kiisaaminen on ryhmäilmiö ja sen yhteydessä on nähtävissä erilaisia rooleja.

Kiusaamisen muodot:

Fyysinen kiusaaminen	Sanallinen kiusaaminen	Psyykkinen kiusaaminen
lyöminen potkiminen kamppaaminen esteenä oleminen vaatteiden repiminen nipistely	haukkuminen nimittely härnääminen lällättäminen ulkoisten piirteiden kommentointi	uhkailu manipulointi kiristäminen ilveily ja ilmeily poissulkeminen leikkien sääntöjen muuttaminen

KIUSAAMISEN EHKÄISYN KEINOT

Turvallinen oppimisympäristö

Lähtökohtana turvallisen ilmapiirin ja oppimisympäristön luomiselle ovat työyhteisön aikuissuhteet sekä tapa, jolla aikuiset kohtaavat toisensa aikuisyhteisössä. Tästä asiasta on hyvä käydä keskustelua siinä vaiheessa, kun yksikössä käydään arvokeskusteluja.

Turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri on edellytyksenä sille, että ryhmässä voi olla myönteistä yhteistoimintaa. Kaikkien lasten tulee tuntee, että heitä arvostetaan ja kunnioitetaan, ja että he voivat luottaa aikuisten olevan läsnä ja auttavan heitä tarvittaessa.

Turvallisessa oppimisympäristössä on yhteiset säännöt ja sopimukset. Lapsen tulee voida luottaa siihen, että kiusaamiseen puututaan. Yhteistyö vanhempien kanssa on kaikkia osapuolia kunnioittavaa ja avointa.

Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa harjoitellaan empatiataitoja. Lasten kanssa keskustellaan ja heille havainnollistetaan kuvien ja muun konkretian avulla suotuisia

käyttäytymisen malleja. Arjen eri tilanteissa harjoitellaan ja opitaan itsen ja toisen huomioimista sekä tunteiden nimeämistä ja tunnistamista. Lasten kanssa opetellaan vuorottelua ja kompromissien tekemistä peleissä ja leikeissä. Sosiaalisia tilanteita puretaan lasten kanssa osiin heidän oma kontekstinsa huomioiden. Vuorovaikutustilanteita käydään läpi lasten arjen kokemuksiin yhdistäen. Käsittelyssä apuna voidaan käyttää kuvia ja laadukasta lastenkirjallisuutta. Tapahtumien ja tilanteiden pilkkominen auttavat lasta hahmottamaan ja ymmärtämään toisen näkökulmaa pikkuhiljaa. Sosiaalisia taitoja opitaan aikuisen ja vertaisten avulla leikeissä ja erikseen ohjatussa toiminnassa.

Leikin havainnointi, ohjaaminen ja osallistuminen

Leikki nousee tärkeäksi tekijäksi kiusaamisen ehkäisyssä. Leikistä poissulkeminen on varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisillä lapsilla tyypillinen kiusaamisen tapa. Poissulkeminen tapahtuu niissä tilanteissa, kun lapset valitsevat leikkikaveria tai hakeutuvat oma-aloitteisesti leikkiryhmiin. Leikkikaverien valinta on tilanne, jossa lapset käyttävät valtaa ja manipuloivat ryhmän sosiaalisia suhteita. Oikeanlaisen leikin mallintaminen erilaisin välinein on tärkeää. Leikkiryhmiä muodostetaan eri tavoin, näin tuetaan lapsen suvaitsevaisuuden ja sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Aikuisen on tärkeä olla läsnä ja havainnoida lasten välistä vuorovaikutusta, jolloin mahdollisten ristiriita- tai kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisy, havaitseminen ja tilanteisiin puuttuminen on helpompaa.

Tapa- ja moraalikasvatus

Lapsille opetetaan toimintatapoja, jotka edistävät omaa ja yhteistä hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa vaalitaan luottamusta edistävää ilmapiiriä, jotta lapsi voi tulla kertomaan häntä mietityttäviä asioita. Aikuiset toimivat mallina toisten kunnioittamisessa ja erilaisuuden hyväksymisessä. Aikuiset ohjaavat lapsia olemaan ystävällisiä ja empaattisia kaikkia kohtaan. Aikuinen mallintaa omalla käytöksellään suotuisia tapoja toimia hyvien tapojen mukaisesti. Pienellä lapsella on luonnollinen tarve jakaa ja auttaa muita. Lapsen moraali on sisäsyntyistä.

Lapsen itsetunnon vahvistaminen

Jokaisella lapsella on omat tarpeensa, ajatuksensa ja tunteensa. Huomioidaan hyvä, lasta ohjataan oikeisiin toimintatapoihin kannustavassa ja suvaitsevassa ilmapiirissä. Virheistä ei rangaista, vaan keskustellaan avoimesti lapsen kanssa. Aikuiset antavat lapselle palautetta kannustaen ja kehuen. Lasta ohjataan huomaamaan ja tunnistamaan omia vahvuuksiaan.

Lasten osallisuus

Varhaiskasvatusta ja esiopetusta toteutetaan lapsilähtöisesti. Keskeisenä toimintaperiaatteena on lapsen yksilöllisyyden huomioiminen. Toiveet ja tarpeet huomioidaan ja niitä arvostetaan. Lapsilla on oikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ja ryhmän toiminnan suunnitteluun. Opetuksessa pyritään vahvistamaan lapsen oma-aloitteisuutta ja itsetuntoa. Toiminnassa lasta kuullaan ja kuunnellaan. Lasten kanssa keskustellaan laaja-alaisesti eri aiheista lasten aloitteisiin tarttuen. Toiminnassa huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet. Lapsen havainnointi on keskeinen työkalu. Lapset otetaan mukaan suunnitteluun, arviointiin ja dokumentointiin. Ryhmissä ylläpidetään positiivista ilmapiiriä ja lämmintä vuorovaikutusta.

Tasa-arvon edistäminen

Lapsia opetetaan hyväksymään erilaisuutta. Tarinoiden ja kirjallisuuden sankarit ovat ulkoisesti ja olemukseltaan erilaisia. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tutustutaan erilaisiin kulttuureihin ja vahvistetaan lasten tuntemusta maailman ja ympäristön monipiirteisyydestä. Jokaiselle lapselle tarjotaan tasavertaisesti kokemuksia ja mahdollisuuksia. Lapselle tarjotaan myös sanattomia keinoja ilmaista itseään kuten kuvista kertomalla tai näyttämällä.

Piki-materiaali kiusaamista ennaltaehkäisevässä työssä Maskun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Maskun kunnan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä Lasten Keskuksen julkaisema Piki- toimintamalli, jonka sisältö on suunniteltu lasten sosiaalisten taitojen vahvistamiseen ja kiusaamisen ehkäisyyn. Toimintamallin toteutuksen välineinä ovat lasten kuvakirja, kasvattajille ja kotiväelle suunnattu yhteinen opas, materiaalipaketti sekä

verkkomateriaali. Materiaalia voidaan käyttää läpi toimintakauden tai erillisinä kokonaisuuksina silloin, kun kyseinen teema on ryhmässä ajankohtainen.

<http://www.pikitoimintamalli.fi/>

KIUSAAMISEN HUOMAAMINEN JA TUNNISTAMINEN

Tilanteiden huomaaminen ja tunnistaminen on edellytys sille, että kiusaamiseen voidaan puuttua oikein ja tilanteen vaatimalla tavalla. Lapset kertovat asioitaan, niin negatiivisia kuin positiivisiaakin, vielä mielellään aikuiselle. Heitä tulisikin rohkaista siihen entistä enemmän, ja aikuisen tulee kuunnella lasta tarkkaavaisesti. On tärkeää, että aikuinen luo ryhmään ilmapiiriin, jossa rakennetaan sellainen luottamus, että lapsi haluaa ja uskaltaa kertoa.

Konkreettisia keinoja kiusaamisen huomaamiseksi

- ✓ Havainnoidaan leikkiä sekä sisällä että ulkona
- ✓ Keskustellaan lasten kanssa ystävyystilanteista ja kiusaamisesta.
- ✓ Rohkaistaan lasta kertomaan, jos hän kokee tulleen kiusatuksi. Kiusaamisen kokemuksesta kertominen ei ole kantelua.
- ✓ Tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa, rohkaistaan heitä ottamaan yhteyttä matalalla kynnyksellä, jos lapsi kertoo kotona tulleen kiusatuksi päiväkodissa.
- ✓ Käytetään kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita sekä luetaan lasten kanssa aiheita käsitteleviä kirjoja.
- ✓ Tarkkaillaan tai tutkitaan lähemmin lasten vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa ryhmässä ja dokumentoidaan havainnot.

KIUSAAMISEEN PUUTTUMISEN KEINOT

Pienten lasten kanssa toimittaessa kiusaamistilanteisiin puuttuminen onnistuu vielä melko helposti ja sillä on vaikutusta kiusaamistilanteiden vähenemisen kannalta. Kiusaamiseen liittyvät roolit eivät alle kouluikäisillä ole vielä kovin pysyviä eivätkä kiusaamistilanteet ole jatkuneet pitkiä aikoja. Lasten identiteetti ei ole vielä muotoutunut kiusaajaksi tai kiusatuksi. Pienet lapset luottavat tilanteissa aikuisen apuun, joten empaattinen ja taitava aikuinen saa lapset kertomaan asioistaan, jolloin kiusaamistilanteet tulevat helpommin aikuisen tietoon.

Kiusaamiseen puuttumisessa tärkeää

- ✓ aikuisen rooli on tärkeä; henkilökunnan asenteiden muokkaaminen esim. koulutuksen avulla
- ✓ aikuisen vakava ja systemaattinen puuttuminen kiusaamiseen
- ✓ sekä kiusaaja, että kiusattu tarvitsevat tukea
- ✓ huoltajien kanssa yhteisten pelisääntöjen sopiminen ja kiusaamistapauksen ilmetessä kutsu yhteiseen keskusteluun

YHTEISTYÖ VANHEMPIEN KANSSA

Perheiden ja vanhempien rooli kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeä. Huolimatta siitä, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä, jossa akuutit tilanteet tulee ratkaista, on kiusaaminen aina myös kodin asia. Onnistunut kiusaamisen ehkäisy edellyttää kasvatusyhteistyötä, yhteistä arvokeskustelua ja toimintatapojen pohdintaa vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä. Puolin ja toisin tarjottava tuki ja ymmärrys on ensiarvoisen tärkeää.

Vanhemmat voivat kotona edistää myönteistä ilmapiiriä, jolloin voidaan vahvistaa lapsen rohkeutta tulla kertomaan häntä mietityttävistä asioista. Muutokset lapsen käytöksessä tai esim. toistuva haluttomuus lähteä päiväkotiin voivat kertoa vanhemmalle mahdollisesta kiusaamisesta. Vanhemman kuuntelutaito, läsnäolo ja asiallinen, tarvittaessa vakava suhtautuminen lapsen huoleen edistävät lapsen turvallisuuden kokemusta. Turvallisessa ilmapiirissä asioita on helpompaa ottaa puheeksi.

Ryhmän lasten kutsuminen kylään leikkimään ja toisiin vanhempiin tutustuminen toimivat osaltaan kiusaamista ennaltaehkäisevässä työssä.

Vanhempien tulee olla herkästi yhteydessä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilökuntaan, mikäli huolta lapsen kaverisuhteissa ilmenee. Tärkeää on ylläpitää avointa keskustelua lapsen läheisten aikuisten välillä. Taitavat varhaiskasvatuksen ammattilaiset eivät leimaa lasta kiusaajaksi ja kiusatuksi vaan asioista keskustellaan sosiaalisten- ja tunnetaitojen kehityksen ja opettelun viitekehyksessä. Henkilökunnan tehtävä on lisätä vanhempien tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä.

KIUSAAMISEN DOKUMENTOINTI

Kiusaamista selvitetessä varhaiskasvatuksen ammattilaiset dokumentoivat tehtyjä havaintoja järjestelmällisesti. Dokumentin tulee sisältää kuvaus kiusaamistilanteesta: mitä tapahtui, ketkä tilanteessa olivat mukana, miten tilanteeseen puututtiin, miten vastaavia tilanteita voidaan ennakoida ja estää syntymästä tulevaisuudessa sekä miten asiaa seurataan. Dokumenttiin merkitään myös päivämäärä, jolloin havainnot on tehty.

Kirjattujen dokumenttien avulla voidaan tehdä havaintoja tilanteiden toistuvuudesta. Niitä tarkasteltaessa arvioidaan myös puuttumiskeinojen toimivuutta. Dokumentit ovat myös todiste siitä, että tilanteita on seurattu ja niihin on puututtu.

Seuranta ja arviointi Maskun varhaiskasvatuksessa

Ryhmä käy läpi viikkopalavereissa kuvaukset kiusaamistapauksista oman ryhmän osalta. Erittäin tärkeää on, että huoltajat ovat tietoisia tilanteesta ja mahdollisista toimenpiteistä.

Yksikkötasolla koko talon on hyvä tietää tapauksista, jotka vaativat koko henkilökunnan tietoisuutta asiasta ja siten kaikilla tulee olla valmius puuttua tilanteisiin.

Esimiehet tuovat varhaiskasvatuksen johtoryhmään ja/tai varhaiskasvatusjohtajalle tarvittaessa tapaukset keskusteluun.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa tarkistetaan tarvittaessa.

Aina toimintakauden alussa suunnittelupäivässä ja/tai pedakahvilassa käydään läpi Maskun varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma ja sovitaan yksikkökohtaisista toimintamalleista. Keskustelussa on hyvä nostaa keskusteluun ainakin seuraavat kohdat:

- ✓ Mitä on kiusaaminen?
- ✓ Kuinka me ennaltaehkäisemme kiusaamistilanteita?
- ✓ Kuinka me käsittelemme kiusaamistilanteita?

Lisätietoa:

<https://cdn.mll.fi/prod/2017/08/04185732/Kiusaamisen-ehk%C3%A4isy-varhaiskasvatuksessa-B5-www.pdf>